

А. Өмірбеков, 3-курс

Ғылыми жетекшісі: А. С. Әбілдина, біліктілігі жоғары деңгейдегі бірінші санатты арнайы пәндер оқытушысы, заңтану магистрі

(Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университетінің экономика, бизнес және құқық колледжі)

МЕДИАЦИЯ —ДАУ, ЖАНЖАЛДАРДЫ ШЕШУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ

2011 жылы 28 қаңтарда Қазақстан Республикасының «Медиация туралы заңы» қабылданып, 2011 жылы 6 тамызда заңды күшіне енді.

Елімізде «Медиация туралы» заңның қабылдануы, медиацияның дамуы, өркениет көшіне батыл бет түзеген қоғамымыздағы оң өзгерістердің жүзеге асырылып жатқандығының айқын көрінісі екендігі даусыз.

Қазақ халқы үшін бітімгершілік — билік айтудың ең озық өнегесі. Ұлы қазақ даласының билігінің белгілі дара тұлғалары — Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билер бастаған дана билердің ел арасындағы кез-келген дауды бітімгершілік жолымен шешіп, халқымыздың бірлігін, ауызбіршілігін, тұтастығын сақтауға үлкен назар аударғаны баршамызға белгілі. Медиация туралы заңымыздың аты бөлек болғанымен қазақ халқы үшін жат дүние емес. Халқымыздың дарабоз билерінің дәстүрлі билік жүргізу тәсілінің заңды жалғасы екендігін түсінгеніміз абзал.

Өйткені соттарда істер айлап, кейде жылдап қаралатын болса, медиаторға 30 күн ғана уақыт беріледі. Соттардан ең басты айырмашылығы — медиатор тараптарымен болатын келіссөздерге кез-келген уақытта, кез-келген жерде қатыса алады. Ал судьяға араласпаушылық принципі бойынша мұндай келіссөздерге қатысуға заң бойынша рұқсат етілмейді.

Медиация жүргізу тараптарының өзара келісімі бойынша және олардың арасында медиация туралы шарт жасаған кезде жүзеге асырылады. Медиацияны жүргізу барысында медиацияны жүргізу тілін тараптар өз қалаулары бойынша тандайды. Егер тараптардың бірі медиацияға жүгіну туралы ұсынысты жазбаша түрде жіберсе және оны жіберген күннен бастап он күн ішінде немесе ұсыныста көрсетілген мерзімде медиация рәсімін қолдануға басқа тараптың келісімін алмаса, мұндай ұсыныс қабылданбайды. Медиацияны жүргізу үшін тараптар өзара келісім бойынша бір немесе бірнеше медиаторды таңдайды. Медиаторлар ұйымы, егер тараптар аталған ұйымға тиісті өтініш жіберсе, медиатордың (медиаторлардың) кандидатурасын ұсына алады. Медиация жүргізу тәртібіне тоқталсақ, медиатор медиация барысында екі жаққа да медиацияның рөлі, оның құқықтық әсері жөнінде толық мәлімет беру керек. Мұндайда екі жақтың құқығының бірдей екенін және олардың бір-біріне сыйластықпен қарау керектігін түсіндірген жөн. Медиация жүргізу алдында медиатор оған дайындық жүргізеді. Тараптарды тыңдап, даудың шығу себебін айқындау үшін, екі жақтың пікірін толық тыңдап қажетті мәлімет жинайды. Тараптардың әрқайсысынан даудың шығу

себебін тыңдап, қандай сұрақтарды талқылау қажеттігін шешеді. Сондықтан медиатор нақты сұрақтар қойып, қайта тыңдап, конструктивті мағынасын табу шарасын қолданады. Екіншіден, медиатор екі жақтың талабын тыңдап, ол талаптың қайсысы болашақта тараптарды біріктіретінін жобалайды. Бұл кезде медиатор нейтралитет сақтау қажет. Үшінші қадам кезінде медиатор тараптарға даудың түрлі шешімдерін ұсынады. Ол шешімдер бірнеше және альтернативті болуы қажет. Сонымен, медиатор екі жақты шығармашылық ізденіске итермелейді.

Қорыта келгенде екі жақта шешімге өз еркімен келгеніне көзі жету керек. Төртінші қадамда медиация шешімі дайындалады. Тараптардың қатысуымен медиатор болашақ шешімнің талаптарын оқып береді және оның әр бабын талқылайды. Медиацияның бесінші қадамында медиация шешіміне екі жақ қол қояды. Медиациялық шешім олардың әр қайсысының көңілінен шығуы керек. Осы орайда медиаторға жүктелетін міндет өте ауыр десе болады. Медиатор шын мәнінде адамдармен тіл табыса алатын психолог әрі сабырлы, байыпты жан болуы тиіс. Сонымен бірге медиатордың қызметі кәсіпкерлік болып саналмайды, басқа да қызмет түрлерімен айналыса алады. Азаматтарымызға медиацияны жүргізуге байланысты шығындар туралы айта кетсек, олар: медиаторға сыйақы төлеу; медиацияны жүргізуге байланысты медиатор шеккен шығындар, оның ішінде дауды қарайтын жерге жол жүру ақысын төлеуге, қонақүйде тұруға және тамақтануға арналған шығындар. Кәсіби медиаторлар медиацияны ақылы да, тегін негізде де жүзеге асырады. Кәсіпқой медиатор (медиаторлар) сыйақысының мөлшері медиация басталғанға дейін медиатормен (медиаторлармен) тараптардың келісімі бойынша айқындалады. Егер тараптардың келісімі белгіленбесе, медиацияны жүргізуге байланысты шығындарды тараптар бірлесіп тең үлестермен төлейді. Егер медиатор өзінің бейтараптығына кедергі келтіретін мән-жайларға байланысты медиацияны жүргізуден бас тартса, ол тараптардың өзіне төлеген ақшалай сомасын қайтаруға міндетті. Біздің елімізде қабылданған заңымыз өркениетті елдердегідей бейтарап медиаторды тарту арқылы істі бітімге келтіріп, заманауи құқықтық жүйенің дамуына ықпал етуі тиіс-тін. Болжанған жоба енді, енді адымдай бастады десек орынды болады. Қазақстандықтарда медиация туралы хабарлар аз, көптеген адамдар даулы істерді «медиаторлар» арқылы шешуге болатындығын сотта ғана біледі. Сондықтан, елдегі медиация институтының дамуына мемлекеттік билік органдары барынша қолдау көрсетуі қажет. Өйткені медиацияның біздің елімізде болашағы зор. Оны бірдеңгейде қолдасақ, медиация халқымызға игі әсерін тигізеді деп сенемін.